

- творча самореалізація існує за рахунок механізмів самопізнання, самосвідомості, самооцінки, саморегуляції, самоорганізації, самоконтролю, творчої самоактивності;

- творча самореалізація є результатом свідомого цілеспрямованого самоуправління власним духовно-творчим потенціалом у процесі практичної діяльності;

Подальший напрямок дослідження. Подальшого вивчення потребує науковий пошук впливу інтеграційних зв'язків різноманітних видів творчої діяльності на процеси професійного та особистісного самовдосконалення особистості.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Андиферова Л. И. К психологии личности как развивающейся системы // Психология формирования и развития личности. – М.: Наука, 1981.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-антропологічний аналіз). – Житомир: ЖГП, 1997. – 214 с.
5. Каган М. С. Системный подход и гуманитарное знание: Избр. ст. ЛГУ. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. – 384с.
6. Недашковская М. А. Самореализация личности как культурно-исторический феномен // Проблемы философии. – 1987. – № 7. – С. 51-59.

ПОНЯТТЯ Й СТРУКТУРА КОМПЕТЕНЦІЙ ВЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Зенькович Ю. О.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. Автором зроблена спроба визначення поняття компетенції майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, розроблена типова схема соціально-особистісних та професійно-ціннісних компетенцій.

Ключові слова: компетенції, дидактична система, образотворче мистецтво, засіб навчання.

Аннотация. Зенькович Ю. О. Понятие и структура компетенции учителей изобразительного искусства. Автором сделана попытка определения понятия компетенции будущих учителей изобразительного искусства, разработана типичная схема социально-личностных и профессионально-ценностных компетенций.

Ключевые слова: компетенция, дидактическая система, изобразительное искусство, средства обучения.

Annotation. Zenkovich J. Concept and structure of the competence of teachers of the fine arts. The author make an attempt to define the conception of competence of future teachers of fine art. The typical scheme of social-individual and professional-value competences is worked out.

Key words: competence, didactical system, fine art, means of education.

Постановка проблеми. Питання формування компетентнісного підходу до змісту освіти у вищій школі в останнє десятиліття постає як ніколи гостро. Вирішення даної проблеми пов'язано як з впровадженням нетрадиційних для вищої школи підходів до організації навчального процесу, так і застосуванням відповідних сучасних технологій навчання. В умовах переходу суспільства від індустріального до інформаційного в різних соціальних сферах, у тому числі й у сфері освіти, на перший план виходять критерії доцільності й ефективності, орієнтуючись на які, приймаються рішення про застосування тих або інших технологій навчання. Сама освіта стала розглядатися як засіб придбання знань, навичок, умінь, необхідних для освоєння сучасних технологій, для виконання вузькопрофесійних функцій [2].

Аналіз наукової літератури свідчить, що до сучасних тенденцій світового розвитку, що обумовлюють виникнення проблем, які неможливо вирішити без істотних змін у системі освіти, належать такі, як прискорення темпів розвитку суспільства, перехід до постіндустріального, інформаційного суспільства; збільшення конкуренції та багато інших. Саме тому, на думку фахівців, цілеспрямоване оволодіння молоддю знань, набуття умінь і навичок, орієнтація навчальних програм на засвоєння ключових компетентностей та створення ефективних механізмів їх запровадження є освітньою політикою держави.

Одним зі шляхів рішення цієї інтегрованої проблеми є реалізація основних положень компетентнісного підходу в змісті освіти, з'ясування ключових компетенцій у змісті навчальних предметів, що визначатимуть основні орієнтири набуття знань і умінь студентами, формування певних якісних рис, характеристик, різнобічний розвиток особистості і досягнення високого рівня їх життєвої компетентності [1].

Як свідчить аналіз науково-методичної літератури, основний напрямок розвитку вищої школи спрямовано на пошук ефективних форм і

методик навчання з використанням компетентісного підходу до змісту освіти. Багато фахівців займалися цією проблемою як в Україні, так і за її кордонами: Є. М. Павлютенков [4] розробив «Модель компетентного випускника школи», Ю. С. Присяжнюк [6] вивчав проблеми формування професійної компетентності методистів гуманітарного профілю системи післядипломної освіти, Є. О. Волкова, Н.І. Перцова [1] визначили причини кризи професійної компетентності в сучасній освіті України, основним з яких є невідповідність між швидкими змінами суспільної свідомості, зміною цінностей і пріоритетів суспільного життя та інертністю професійної свідомості педагогів; ізоляція педагогічної громадськості від кращих зразків світового педагогічного досвіду, інерційність традиційної системи педагогічної освіти та інші. В дослідженнях О. П. Ситник [8] відображено специфіку професійної компетентності вчителів, розкрито визначення ключових компетентностей у зарубіжних країнах, Сергієчко В. П. [7] вивчав становлення компетентності гімназистів у рамках пізнавальної діяльності та власного здоров'я.

Проте, не дивлячись на велику увагу дослідників до цієї проблеми, ми так і не знайшли у літературі науково обґрунтованого поняття компетенції вчителів образотворчого мистецтва, що на наш погляд є актуальним і потребує поглибленого наукового вивчення.

Мета статті - за матеріалами науково-педагогічної та психологічної літератури вивчити та проаналізувати поняття компетенції майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень. Коли ми звернулись до інтерактивного словника [14] в мережі Інтернет, то встановили, що під терміном «компетенція» слід розуміти добру обізнаність у чому-небудь. Коли ми почали ретельне вивчення проблеми компетенції, то зіткнулися з великою кількістю різноманітних трактувань цього поняття, більшість з яких хоча і мали спільну сутність, але все ж не могли дати остаточне визначення. На

думку Є. М. Павлютенкова [4], поняття компетентності людини визначає роль суб'єкта соціальних перетворень, здатного зрозуміти складну динаміку процесів розвитку і впливати на їхній хід, тобто здатного самовизначитися стосовно різних сфер людської діяльності. Під компетентністю особистості автор розуміє її здатність приймати рішення (самовизначитися) і нести відповідальність за їхню реалізацію в різних сферах людської діяльності. Поняття компетентності передбачає сукупність фізичних та інтелектуальних якостей людини і властивостей, необхідних їй для самостійного й ефективного вирішення (самовизначення) різних життєвих ситуацій, щоб створити найкращі умови для себе в конструктивній взаємодії з іншими. Таким чином, компетентність означає наявність знань про різні аспекти життя людини, навичок творчого володіння інтелектуальним і фізичним інструментарієм, здатності взаємодіяти з іншими людьми в різних ситуаціях, враховуючи конфлікти [4].

Розглядаючи поняття та види професійної компетентності спеціаліста, В. А. Дьомін, вважає, що: «Компетентність - це рівень вмінь особистості, який відображає ступень відповідності певної компетенції та дозволяє діяти конструктивно в соціальних умовах, що змінюються» [6].

На наш погляд, для розуміння сутності компетенції важливим є виділення семи типів ключових освітніх компетенцій за А. В. Хуторським [10]:

1. Ціннісно-сміслова (компетенція в сфері світогляду, пов'язана із ціннісними уявленнями учня, його здатністю бачити й розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, уміти вибирати цільові й значеннєві установки своїх дій і вчинків, приймати рішення).
2. Загальнокультурна (коло питань, у яких учень повинен бути добре обізнаний, мати пізнання й досвідом діяльності. Це особливості національної й загальнолюдської культури, духовно-моральні основи

життя людини й людства, окремих народів, культурологічні основи сімейних, соціальних, суспільних явищ і традицій, роль науки й релігії в житті людини, їхній вплив на мир, компетенції в побутовій і культурно-духовній сфері).

3. **Учбово-пізнавальна** (сукупність компетенцій учня в сфері самостійної пізнавальної діяльності, що включає елементи логічної, методологічної, загально навчальної діяльності, співвіднесеної з реальними пізнаваними об'єктами; знання й уміння, планування, самооцінки учбово-пізнавальної діяльності).

4. **Інформаційна** (уміння самостійно шукати, аналізувати й відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати й передавати її; навички діяльності учня з інформацією, що втримується в навчальних предметах, освітніх областях і навколишньому світі).

5. **Комунікативна** (знання необхідних мов, способів взаємодії з людьми й подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями в колективі; уміння представити себе, написати лист, анкету, поставити запитання, звістки дискусію та інші).

6. **Соціально-трудова** (володіння знаннями й досвідом у цивільно-суспільній діяльності (виконання ролі громадянина, спостерігача, виборця, представника), у соціально-трудовій сфері (права споживача, покупця, клієнта, виробника), в області сімейних відносин й обов'язків, у питаннях економіки й права, у професійному самовизначенні).

7. **Особистісного вдосконалювання** (освоєння способів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції).

Результати досліджень. Аналіз даних спеціальної, науково-методичної літератури та цілої низки Інтернет-посилань привів нас до висновку, що сьогодні питання компетенції в сучасній освіті є досить актуальним, проте подальшої розробки потребує структурування та наукове обґрунтування поняття компетенції вчителів образотворчого

мистецтва. Завдяки використанню методів системного аналізу, синтезу ми пропонуємо визначення компетенції вчителів образотворчого мистецтва та структуру їх ціннісних компетенцій. Цей матеріал не є остаточним і може бути змінений та удосконалений. Ми визначили, що до переліку ключових компетенцій, за рекомендацією Ради Європи, включають соціальну, комунікативну, інформаційну та навчально-пізнавальну [1]. Аналізуючи наведений перелік компетенцій, можна зробити висновок, що під компетенцією доцільно розуміти певну галузь діяльності, в якій людина має бути компетентною.

Згідно цієї рекомендації, образотворче мистецтво слід віднести до художньо-творчої компетенції навчально-пізнавальної спрямованості (сфера науки, мистецтва).

Структура компетенції є складним багатоаспектним феноменом, існують різні критерії виділення типів соціально-особистісних, професійно-ціннісних компетенцій. Наше дослідження базується на наукових позиціях провідних спеціалістів (А. В. Хуторський, Є. О. Волкова, Н. І. Перцова, Ю. С. Присяжнюк, Л. А. Трубіна та інші) з різноманітних проблем фахової та загальної компетенції людини.

До соціально-особистісних компетенцій належать:

- *компетенції ціннісно-сміслової орієнтації* (творча спрямованість особистості й позитивні життєві установки);
- *компетенції громадянські й патріотичні* (знання й дотримання прав й обов'язків громадянина, прав студента передбачених нормативними документами);
- *компетенції свідомого вибору* й прихильності своєї професії (усвідомлення самоцінності й соціальної значимості своєї професії);
- *компетенції здоров'я збереження* (дотримання норм та пропаганда здорового способу життя);

- *компетенції соціального взаємодії* (великий енергопотенціал, готовність до співробітництва; толерантність, свідомість);
- *компетенції комунікації* (володіння культурою усного і письмового мовлення, спілкування, здатність до коректного вираженню й аргументуванню та обґрунтуванню своїх думок);
- *компетенції самовдосконалення* (критичне мислення, свідомість необхідності і здатність учитися протягом всього життя).

До спеціальних (професійно-ціннісних) компетенцій майбутніх вчителів образотворчого мистецтва належать:

- *компетенції професійного самовдосконалення* (ознайомлення з різноманітними методами професійного вдосконалення);
- *компетенції творчої активності* (розвиток креативності мислення, емоційно-вольової сфери, самоорієнтації, саморефлексії та ін.);
- *компетенції творчої реалізації* (проведення справ, що дозволяють показати позитивні результати творчої діяльності і здобути досвід індивідуальної, групової, колективної творчості (студії, гуртки, об'єднання; тематичні вечори, виставки, олімпіади, змагання, презентації), в тому числі й у сфері спілкування з людьми);
- *компетенції ділових відносин* вклучення студентів у сферу ділових відносин, у підприємницьку діяльність навчального закладу;
- *компетенції креативності* (усвідомлення особистістю своєї неповторності, самоцінності при адекватній самооцінці; розвиток самостійності і креативності мислення, формування когнітивних характеристик, що забезпечують вільну орієнтацію в різних життєвих ситуаціях; критичне, прогностичне мислення);
- *компетенції розкриття творчих здібностей, задатків, вмінь та навичок*, оволодіння креативними формами самовираження у всіх сферах буття; вільне володіння методами проведення семінарів; організації дослідницької, пошукової роботи студентів та інше.

- *компетенції самовизначення* (професійне самовизначення, соціальне, громадянське, сімейне, самовизначення у сфері освіти, дозвілля, спілкування). Характеризується мотиваційною сферою, яка тісно пов'язана з спрямованістю особистості на майбутнє, визначеним рівнем самосвідомості.
- *організаційно-управлінські компетенції*: здатність планувати й організовувати свою навчальну діяльність, керувати нею й оцінювати її результати; знання й ведення необхідної документації (конспект лекцій, реферати, курсові та дипломні проекти)
- *загальнонаукові компетенції*: компетенції пізнавальної діяльності (готовність к дослідженню, аналізу й оцінці; здатність до проєктування нових систем, прийняттю нестандартних рішень, вирішенню конфліктних ситуацій); компетенції професійного розвитку (прагнення до професійного удосконалення, здатність до навчання й самонавчання);
- *загальнопрофесійні компетенції (інваріантні до області професійної діяльності)*: здатність до реалізації освітньої програми; здатність до аналітичної оцінки, усвідомленому вибору й реалізації освітньої програми; володіння методикою виховної роботи, розуміння сутності процесів навчання й виховання, їх психологічних основ; здатність сполучати процес навчання з вихованням учнів; планування й організація своєї навчально-виховної діяльності;
- *компетенції бакалавра/магістра*: використання сучасних технологій навчання; побудова експериментальних технологій; знання й використання інформаційних і комп'ютерних технологій навчання й сучасних засобів оцінювання результатів навчання; розвиток інтересу і мотивації до навчання; створення й підтримка сприятливого навчального середовища, що сприяє досягненню цілей навчання;

- спеціальні компетенції (з предмету): знання предмета, у відповідності з освітньої програмою; знання концептуальних наукових основ предмета, його місця в загальній системі знань і цінностей й в базисному навчальному плані; знання історії становлення відповідної науки і її сучасного стану; знання вимог до рівня підготовки по предмету, встановлених державним освітнім стандартом; знання змісту й структури базисного навчального плану, програм й підручників по предмету; володіння загальними й спеціальними методиками основних і профільних курсів по предметам; застосування сучасних методів об'єктивної контролю знань з предмету.

Висновки та подальший напрямок дослідження. Аналіз спеціальної літератури підтвердив, що проблема визначення поняття компетенції майбутніх вчителів образотворчого мистецтва має виняткове значення для сучасної системи професійної освіти не тільки в теоретичному, а й у практичному плані. Формування компетентнісного підходу до змісту освіти у вищій школі створює нові умови до індивідуалізації навчання не тільки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва а і процесу освіти в цілому. Але, незважаючи на те, що компетентнісний підхід усе ширше використовуються в системі освіти, проблема визначення дефініції компетенції майбутніх вчителів образотворчого мистецтва залишається не вирішеною.

Обговорюючи дану проблему, слід зазначити, що вона полягає не тільки у визначенні поняття самої компетенції, а у створенні уніфікованої і адекватної структури загальних положень ціннісних компетенцій майбутніх вчителів. Нами запропоновано структуру соціально-особистісних та професійно-ціннісних компетенцій майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Подальшої розробки потребує створення методичних розробок, на базі яких мають проводитися наукові дослідження.

Література

1. Волкова С. О., Перцова Н.І. Професійна компетентність учасників педагогічного процесу // Управління школою. – 2005. - № 28–29 (112–113). - С. 21–23.
2. Герасимов Е. Н. Модернизация дидактического процесса в вузе физической культуры на базе современной технологии обучения // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2005. - № 5. - С. 6-12.
3. Краевский В. В., Хуторской А. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах // Педагогика. – 2003. - № 2. – С. 3-10.
4. Павлюченко С. М. Модель компетентного випускника школи // Управління школою. – 2005. - № 28–29 (112–113). - С. 38-46.
5. Пигров К. С. Диалектика инноваций и образования // Инновации и образование: Сборник материалов конференции. Серия «Symposium». Вып. 29. - СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. - С. 182-188.
6. Присяжнюк Ю. С. Проблеми дослідження формування професійної компетентності методистів гуманітарного профілю системи післядипломної освіти. // Управління школою. – 2005. - № 28–29 (112–113). - С. 21 – 23.
7. Сергієнко В. П. Формування ключових компетентностей учителя в умовах школи культури здоров'я м. Бердянськ // Управління школою. – 2006. - № 14 (134). - С. 10 - 12.
8. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя // Управління школою. – 2006. - № 14 (134). - С. 2 – 9.
9. Трубина Л. А. Вариативная подготовка педагогических кадров: Традиции. Новые подходы. Проблемы.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. - № 2. – С. 58-64.
11. Хуторской А. В. Институт на рубеже тысячелетий (о целевых установках исследований по обновлению содержания образования и ключевых компетенциях) // Институт общего среднего образования. К 60-летию РАО и 80-летию Института. – М.: ИОСО РАО, 2002.
12. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Ученик в обновляющейся школе: Сб. научных трудов.— М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135-157.
13. Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. Компетентный подход к моделированию последипломного образования // Теория и практика последипломного образования: Сб. науч. статей / Под ред. проф. А. И. Жука. – Гродно: ГрГУ, 2003. – С. 256-260.
14. www. slovnyk. net
15. www. eidos. ru
16. www. bsu. ru

ЕТИЧНИЙ ТЕЗАУРУС ЯК СКЛАДОВА ТЕОРЕТИЧНОГО КОМПОНЕНТУ ШКІЛЬНОГО КУРСУ

Ковальська О. В.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. В статті характеризуються окремі компоненти структури підручників з етики для учнів 5-6-х класів загальноосвітньої середньої школи з селюду на проблему формування основних етичних понять.

Ключові слова: тезаурус, етичні поняття, визначення, формування понять на уроках етики.

Аннотация. Ковальская Е. В. Этический тезаурус как составная теоретического компонента школьного курса. В статье характеризуются отдельные компоненты структуры учебников по этике для учащихся 5-6-х классов общеобразовательной средней школы с точки зрения проблемы формирования основных этических понятий.

Ключевые слова: тезаурус, этические понятия, определение, формирование понятий на уроках этики.

Annotation. Kovalska O. The ethical thesaurus as compound a theoretical component of a school rate. In article separate components in structure of textbooks on ethics for pupils 5-6 classes of general educational high school are characterized from the point of view of a problem of formation of concepts at lessons of ethics.

Key words: the thesaurus, ethical concepts, definition, formation of concepts at lessons of ethics.